

AFGANİSTAN'DA VE TÜRKİYE'DE YÜKSEKÖĞRETİMDE DİN EĞİTİMİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Humayun BEGZAD *

Hasan DAM **

ÖZET

Din, bir toplumun ahlakını, tarihini, siyasi, sosyal ve kültürel yapısını etkileyen ve yönlendiren önemli bir faktördür. Afganistan, İslam dinini kabul ettikten sonra ilim ve irfan alanında önemli gelişmeler sağlamıştır. Ancak ardi arkası kesilmeyen savaşlar nedeniyle ilmî gelişmeler sürdürülememiş, hatta geriye gidilmiştir. Özellikle son çeyrek asrını savaşlarla geçiren Afganistan'da eğitim-öğretim sistemi nitelik ve nicelik anlamda büyük zararlar görmüştür. Afganistan'ın Yükseköğretim Bakanlığı'nın genel hedeflerinin başında nesillerin İslam dininin inanç esaslarına göre yetiştirilmesi gelmektedir. Bu bağlamda Afganistan'ın bütün eğitim-öğretim kurumlarında ilköğretimden başlayıp yükseköğretimin bütün kademelerine din eğitimi dersleri zorunlu olarak okutulmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra eğitimi tek elde toplamak için 3 Mart 1924 yılında kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu din eğitimi alanında da bir takım düzenlemeler getirmiştir. Türkiye'de bazı dönemler din eğitimi sekteye uğramış olsa da son çeyrek asırda din eğitimi alanında büyük gelişmeler yaşanmıştır. İlköğretim ve Ortaöğretimde din eğitimi dersleri diğer dersler arasında seçmeli ve zorunlu ders olarak yer alırken yükseköğretimde İlahiyat Fakültelerinin yanında Uluslararası İslam ve Din Bilimleri ve İslami Bilimler Fakültesi gibi farklı isimler adı altında din eğitimi dersleri yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Afganistan'da Din Eğitimi, Türkiye'de Din Eğitimi, Yüksek Din Öğretimi.

COMPARISON OF HIGHER EDUCATION IN TURKEY AND RELIGIOUS EDUCATION IN AFGHANISTAN

ABSTRACT

Religion is an important factor that influences and shapes the moral values, history, political, social and cultural structures of a society. After having accepted the religion of Islam, Afghanistan made important developments in the field of science and lore. However, due to the never-ending war, scientific developments could not be sustained and have even lagged behind. Especially since Afghanistan has been at war for the last quarter of a century, the education system has seen considerable losses both quantitatively and qualitatively. Educating its generations according to the fundamental principles of Islam is a top priority of the general objectives of the Ministry of Education and Higher Education of Afghanistan. In this context, religious education courses are taught as mandatory from primary level to all higher levels in all the educational institutions of Afghanistan. After the establishment of the Republic of Turkey, the "Law on Unity of Education"[Tevhid-i Tedrisat] that had been adopted on the 3rd of March 1924 to unify the education system brought about a number of regulations in the field of religious education. In the past 25 years, religious education has undergone major improvements in spite of the fact that religious education in Turkey was hampered in some periods. While religious education courses at primary level are included as either optional or compulsory among other courses, religious courses falling under different departments such as International Islamic and Religious Sciences and Islamic Sciences Faculty alongside the Theology Faculties, are also being offered.

Keywords: Religious Education in Afghanistan, Religious Education in Turkey, Higher Religious Education.

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 21.09.2019; Yayıma Kabul Tarihi: 21.11.2019

Bu makale, "Afganistan'da ve Türkiye'de Yükseköğretimde Din Eğitimi" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

* Dr., ORCID: 0000-0002-3107-5334, E-posta: humayun_begzad@hotmail.com

** Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, SAMSUN, ORCID: 0000-0001-7975-3096, E-posta: hasan.dam@omu.edu.tr

Giriş

Eğitim bir toplumun, bir ulusun ve ülkenin gelişiminde şüphesiz çok önemli bir yere sahiptir. Eğitim içinde yüksek eğitim insanların uzmanlaştığı ve iş hayatına en önemli hazırlığın yapıldığı zaman dilimidir. Ülkenin ekonomisi, kültürü ve ulusal ihtiyaçlarını karşılayan en temel kurum yüksek eğitim kurumlarıdır.

Afganistan stratejik bir coğrafi yapıya ve yeraltı madenlere sahip olduğundan tarih boyunca çeşitli güçlerin akınına uğramıştır. Dolayısıyla Afganistan çeşitli kültürlerin kaynaştığı bir merkez özelliği taşımaktadır. İktisadi ve sosyal bakımdan az gelişmiş bir ülke olan Afganistan'da eğitim ve öğretim kurumları yeterli seviyeye ulaşamamıştır. Nüfusun büyük çoğunluğunun kırsal kesimde yaşadığı ülkede okuma yazma oranı oldukça düşüktür. Bu durumdan bütün eğitim-öğretim kademeleri ve özellikle Yükseköğretim de nasibini almıştır. Taliban sonrası 2001 yılında yeni rejimin kurulmasıyla beraber eğitim-öğretim alanında bazı gelişmeler oldu ise de pek fazla bir ilerleme kaydedilmemiştir (Kamgar 2010: 403).

Türkiye coğrafyasına bakıldığında ise, bulunduğu jeopolitik konumu itibari ile küresel güç merkezleri arasındaki dengeyi etkileyecek, sürekli çok yönlü çıkar ve güç çatışmalarının yaşandığı, kritik mevkiye sahiptir. Türkiye dünya kıtalarının etkileşim alanlarını barındıran merkezi bir konumda bulunmak yanında, tarihin önemli dönüm noktalarının tesirlerini yoğun bir şekilde yaşamış insan unsurlarını barındırmaktadır. En önemlisi ise Türkiye böyle bir coğrafyaya sahip olmasına rağmen hiç bir zaman büyük güçlerin etkisi altında kalmayarak her zaman bağımsız olmayı başarmıştır. Böylece Osmanlı döneminden sonrada cumhuriyetin kurulmasıyla beraber eğitim-öğretim alanında Osmanlı döneminden gelen bir tecrübe ile ve cumhuriyetin eğitim-öğretime verdiği önemle büyük bir gelişme kaydetmiştir. Özellikle 1949 yılında Akara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin açılmasından bu yana Türkiye'de yüksek din öğretimi alanında büyük gelişmeler olmuştur (Akengin 2013: 142).

Sosyal ve Kültürel Açısından Karşılaştırma

Afganistan 19 Ağustos 1919'da fiili İngiliz esaretinden kurtularak bağımsızlığını elde etmiştir. 1919 yılından sonrada sürekli olarak ülkede İngiliz ve Rus çekişmesi yaşanmıştır. Ülke 1978 yılından itibaren yaşadığı Rus işgali ve 1989 yılından Rusların çekilmesiyle birlikte yaşadığı iç savaş ve çekişmelerle 2001 yılına kadar 24 yılını savaş ortamında geçirmiştir (Kamgar 2010: 478).

2001 yılından itibaren ülkede kısmen huzur sağlanmış olsa da halen ülkede terör olayları çok yoğun olarak şiddetini göstermeye devam etmektedir. Bir İslam ülkesi olan Afganistan'da nüfusunun % 99'u Müslüman olup ekseriyeti Hanefi mezhebine mensuptur. Sünnilerin dışında Şia'nın farklı kollarına mensup olanlar da önemli bir oranı temsil etmektedir (% 15-20). Afganistan'da az sayıda Hindu, Sih ve Yahudi yaşamaktadır. 32 milyon nüfusa sahip Afganistan başkanlık sistemi ile yönetilmektedir. Afganistan genelinde konuşulan 20'dan fazla dil tespit edilmektedir. Anayasaya göre Peştunca ve Farsça ülkenin resmi dilleridir. Son olarak ise Anayasada yer alan üçüncü resmi dil Türkçe (Özbekçe-Türkmençe) olarak belirtilmiştir (Saray 1988: 403).

Türkiye Cumhuriyeti ise Asya ve Avrupa kıtalarının birleşim noktasında bulunan, 814.578 km² yüzölçümüne sahip, yarımada yapısında bir ülkedir. Bulduğu konum itibarıyla hem Asya, hem Avrupa, hem Akdeniz, hem de Ortadoğu ülkesi hüviyetine sahiptir. Kuzeyinde Karadeniz, kuzey-doğusunda Gürcistan, doğusunda Azerbaycan,

Ermenistan ve İran, güney-doğusunda Irak, güneyinde Suriye ve Akdeniz, batısında Ege Denizi, Yunanistan ve Bulgaristan yer almaktadır (Gülececi 2008: 7).

Türkiye coğrafyası, bulunduğu jeopolitik konumu itibari ile de küresel güç merkezleri arasındaki dengeyi etkileyecek, sürekli çok yönlü çıkar ve güç çatışmalarının yaşandığı, kritik mevkiye sahip bir ülkedir. Türkiye dünya kıtalarının etkileşim alanlarını barındıran merkezi bir konumda bulunmak yanında, tarihin önemli dönüm noktalarının tesirlerini yoğun bir şekilde yaşamış insan unsurlarını barındırmaktadır (Akengin 2013: 142).

Türkiye laik bir devlet sistemi ve demokrasi ile yönetilmektedir. Ülke Türkiye Cumhuriyeti olarak adlandırılmaktadır. Afganistan ise 2002 yılında yeni yönetimin kurulmasıyla birlikte demokrasi ile yönetilse de hala Anayasada birçok kanun Şeriat kurallarına göre uygulanmakta ve Afganistan İslami Cumhuriyeti olarak adlandırılmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti resmi dili Türkçe olup ülke genelinde eğitim dili olarak Türkçe kullanılmaktadır. Afganistan'da ise devlet dairesinde kullanılan iki resmi dil (Farsça, Peştunca) dır. Bunun yanında Türklerin (Özbek-Türkmen) çoğunlukta yaşadığı Afganistan'ın kuzey bölgesinde ise üçüncü resmi dil olarak Özbekçe de geçerlidir. 2017 yılı İstatistik Kurumuna göre Türkiye'nin nüfusu yaklaşık 81 milyon civarındadır (TÜİK 2019). Afganistan'ın nüfusu ise 2018 yılı sayımına göre 32 milyondur (NSIA 2019).

Orta Öğretimde Din Eğitiminin Karşılaştırılması

Daru'l-Hüffaz Medreseleri ve İmam-Hatip Liselerinin Yapısı ve Müfredatlarının Karşılaştırılması

Daru'l-Hüffaz Medreseleri Milli Eğitim Bakanlığının Riyaset-i Umumî Talimat-ı İslâmî (İslâmî Eğitimler Genel Başkanlığına) bağlıdır. Devlet denetimi altında olan bu medreselerin ders çizelgeleri Maarif Müdürlüğü tarafından hazırlansa da her medrese kendi müfredatlarında bazı değişiklikler yapmaktadırlar. Medreselerin amacı ise adından da anlaşılacağı üzere Kur'ân-ı Kerim hafızları yetiştirmek ve İslami ilimlerle donanımlı bir din adamı yetiştirmektir. Bu okullardan Afganistan'ın hemen her ilçesinde birer tane mevcuttur. Bu medreselerin birinci sınıftan başlayıp on ikinci sınıfa kadar eğitim-öğretimi sürmektedir. Ayrıca bu medreselerden mezun olanlar yapılan üniversite giriş sınavından belli bir puan alırsa üniversitelerin istediği bölümüne girebilirler. Ama bu medreselerin mezunları genellikle üniversitelerin Şeriat (İlahiyat) Fakültelerini tercih etmektedirler. Daru'l-Hüffaz Medreselerinin müfredatlarındaki derslerine bakıldığında ise derslerinin yaklaşık % 90'ı dini, % 10'ı ise seküler derslerdir (Amaç 1992: 19-20).

Türkiye'deki İmam-Hatip Liseleri de Afganistan'daki Daru'l Hüffaz Medreseleri gibi Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı, fen ve edebiyat dersleri dışında başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere diğer din bilimleri (Arapça, fıkıh, tefsir, hadis, siyer vs.) eğitiminin yapıldığı bir kurumdur (Çolak 2005: 125).

İmam-Hatip okullarının lise kısmının yasa ve yönetmenliklerde belirtilenlerden hareketle amaçları, din hizmetlerini yerine getirmek üzere nitelikli din görevlileri yetiştirmek ve aynı zamanda öğrencilerini yükseköğretime hazırlamaktır. İmam-Hatip okullarının müfredatlarına bakıldığında ise mesleki alan dersleri olarak isimlendirilen dini derslerle birlikte seküler derslere de yer verilmektedir. İmam-Hatip okulu müfredatı derslerini yaklaşık % 40'ı dini, % 60'ı ise seküler dersler oluşturmaktadır. Daru'l Hüffaz Medreseleri ile İmam-Hatip Liselerinin arasındaki fark ise Daru'l Hüffaz Medreselerinde yetişen öğrenciler hafızlık eğitimini de alarak hem hafız olarak hem de din eğitimi alanında

kendini yetiştirmiş birer fert olarak mezun olmaktadır. İmam-Hatip okulundan mezun olanlar ise hem dindar fert hem de seküler derslerini alarak iki alanda da bilgi sahibi olarak yetişmektedirler (Aşlamacı 2014: 320-323).

Dar'ul Hüffaz Medreselerinin yönetsel yapılanmasına, amaçlarına, işlevlerine, müfredat ve eğitim anlayışına bakıldığında eski medreselerde var olan klasik eğitim sisteminin hakim olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda yaşanan gelişmelere ayak uydurma ve bu gelişmeler paralelinde kendini güncelleme kaygısı taşımamaktadır. Ancak İmam-Hatip Liselerine bakıldığında ise Nizamiye medreseleriyle başlayan Selçuklu, Osmanlı ve Türkiye tecrübesi çizelgesinde geline nokta temsil ettiği, kendine özgü İslam eğitim modeli olan ve her dönemde kendini yenileyen, eğitim-öğretim programıyla küreselleşen dünyaya uyum sağlayan kurumlar olduğu göze çarpmaktadır.

Yükseköğretimde Din Eğitimi Verilen Kurum ve Kuruluşların Karşılaştırılması

İnsanoğlunun var olma serüveni içerisinde, en etkili faktörlerden biri hiç kuşkusuz her zaman din olmuştur. Din salt bir düşünce boyutundan öte, toplumun birçok kurumuna direkt veya dolaylı olarak etki edecek emir ve yasaklar manzarası vaaz etmiştir. Dinin toplumu şekillendirme pratiği eğitim faaliyetlerini ortaya çıkarmıştır. Çünkü din, eğitim faaliyeti yapan bir kurumdur. Bu anlamda insanlığın başından beri var olan eğitim bütünüyle modern bir olgu değildir. Yani eğitimin toplumun içindeki rolü tartışılmaya ve sorgulanmaya başlandığı tarihi zaman dilimine kadar, din ve eğitim kurumu bir şekilde iç içedir (Karateke 2018: 34). "Yükseköğretim bu bağlamda hayati önem taşımaktadır. Zira yükseköğretim kurumları hem üst düzey insan gücünün kaynağıdır, hem de yükseköğretim sisteminin bir parçasını oluşturan üniversitelerin bir kısmı yeni bilgilerin üretiminde odak noktalarıdır" (Usta 2001: 28).

Afganistan'da Yükseköğretim Bakanlığına bağlı dini eğitim-öğretim faaliyeti yapan Şeriat Fakülteleri bulunmaktadır. Hukuk Fakültelerinde ise alan dersleri yanı sıra İslam Hukuku dersleri de programda yer almaktadır (Sıddıqı 2006: 52). Ayrıca Şeriat Fakültelerinin haricinde diğer yükseköğretim kurumlarında Sakafat-i İslami (İslam kültürü) adıyla haftada birer saat din eğitimi dersi okutulmaktadır. Genellikle devlet üniversitelerinin çoğunda Şeriat Fakültesi mevcuttur. Diğer Fakültele okutulan din eğitimi dersi ise Şeriat Fakültesi bünyesinde olan Sakafat-i İslam-i (İslam Kültürü) Anabilim Dalı tarafından organize edilmektedir. Bünyesinde Şeriat Fakültesi olmayan üniversitelerde ise Sakafat-i İslam-i adında bir bölüm vardır. Bütün fakültele bu bölüm tarafından din eğitimi dersi verilmektedir. Şeriat Fakültelerinin öğretim programlarında ise ağırlıklı olarak "İslam öğretimi" ve "Fıkıh Kanun" dersleri verilmektedir. İslam Öğretimi öğretim programının amacı Maarif Bakanlığına bağlı eğitim-öğretim kurumlarında din öğretmenleri yetiştirmek, Fıkıh ve Kanun öğretim programının amacı ise din hizmetleri, vaaz ve irşad işlerinde görevlendirilmek üzere müftü, vaiz ve adliye kurumlarına da hakim yetiştirmektir (MOHE, 2019).

Şeriat Fakültesi dışındaki diğer Fakültelerde Sakafat-i İslami (İslam Kültürü) dersi adı altında okutulan din eğitimi kitaplarının adları şöyledir:

1. Dönem: "**Cihan Bin-i İslami**"(İslam'ın Dünya Görüşü)
2. Dönem: "**Felsefe ve İbadat Dar İslam**"(İslam'da Felsefe ve İbadet)
3. Dönem: "**Nizam-i İktisad-i İslam**"(İslam'da İktisadi Sistem)
4. Dönem: "**Nizam-ı İctima-i İslam**"(İslam'da Sosyal Sistem)
5. Dönem: "**Nizam-i Ahlak-ı İslam**"(İslam'da Ahlak Sistemi)

6. Dönem: **“Nizam-i Siyas-i İslam”** (Siyasal İslami Sistemi)
7. Dönem: **“Temddin-i İslam-i ve Guftgu-i Temeddin”** (İslam medeniyeti ve medeniyetler diyalogu)
8. Dönem: **“Kuran ve Ulum-i Muasır”** (Kuran ve Çağdaş Bilim)

Türkiye Yükseköğretim Kurumuna bağlı tüm eğitim öğretime bakıldığında ise din eğitimi verilen kurumlar ilahiyat fakültesi, Sınıf öğretmenliği, İslami bilimler fakültesi, Uluslararası İslam ve din bilimleri hariç resmi olarak herhangi bir yükseköğretim kurumunda din eğitimi dersi verilmemektedir (Yazıbaşı 2018: 165).

Şeriat Fakülteleriyle İlahiyat Fakültelerinin Öğretim Programlarının Karşılaştırılması

Afganistan'daki Üniversitelerin bütün Şeriat Fakültelerinde uygulanan öğretim programları hemen hemen aynıdır. Genel olarak Şeriat Fakültelerinin bünyesinde beş anabilim dalı bulunmaktadır. Felsefe ve Akaid (Felsefe ve Kelam) Anabilim Dalı, Tefsir Anabilim Dalı, Talimat-ı İslam-i (İslam Öğretimi) Anabilim Dalı, Fıkıh ve Usulü Fıkıh Anabilim Dalı ve Sakafat-ı İslam-i (İslam Kültürü) Anabilim Dalıdır. Üniversitelerin Şeriat Fakültelerinde ise kız ve erkek öğrenciler ayrı ayrı sınıfta ders görmektedirler. Erkek öğrencilere nazaran kız öğrencilerin sayıları daha azdır (<https://mohe.gov.af/prs> (05.07.2019)). Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre sayılarının az olması ise güvenlik sorunlarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Çünkü kırsal kesimden şehirlere gelip okumalarına aileleri pek rıza göstermemektedirler (Kankor Afghanistan 2019).

Türkiye'deki Üniversitelerin İlahiyat Fakültelerindeki uygulanan öğretim programları genel olarak bir birlerine benzemektedir. İlahiyat Fakülteleri bünyesinde 3 bölüm mevcuttur. Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, İslam Tarihi ve Sanatlar Bölümü ve Temel İslam Bilimleri Bölümüdür (Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 2019).

Türkiye'deki bütün İlahiyat Fakültesinde kız ve erkek öğrencileri aynı sınıfta olup ve kız öğrenciler erkek öğrencilere göre çoğunluktadırlar. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre çoğunlukta olması dindar ailelerin kız çocuklarını iyi bir terbiye almaları ve aynı zamanda dini kurumlarda çalışabilmeleri ve ayrıca Afganistan'daki gibi bir güvenlik sorununun olmaması için ilahiyat fakültelerine gitmelerini teşvik etmesinden kaynaklanabilir.

Ayrıca İlahiyat Fakültelerine baktığımızda Psikolojiden, felsefeye, tarihe, sanata kadar birçok farklı alana ana bilim dalı olarak yer verilmektedir. Şeriat Fakültelerinde ise dersler genel olarak Temel İslam bilimleri kapsamındadır. Felsefe derslerinin oranı çok az olduğu gibi, sanat, edebiyat gibi derslere hiç yer verilmemektedir.

Yükseköğretimde Din Eğitimi Programlarında Uygulanan Öğretim Yöntem ve Tekniklerinin Karşılaştırılması

Öğretimde kullanılan birçok öğretme yolları vardır. Öğretim yöntemleri “Genel Öğretim Yöntemleri” ve “Özel Öğretim Yöntemleri” olmak üzere iki ayrı şekilde ele alınmaktadır. Bütün derslerde kullanılabilecek yöntemlere, genel öğretim yöntemleri denilmektedir. Özel öğretim yöntemleri ise sadece belli bir ders ya da alanın öğretiminde kullanılabilecek yöntemleri ifade etmektedir. Genel öğretim yöntemleri, adından anlaşılacağı gibi, tüm derslerde kullanılabilecek yöntemlerden oluşur ve her ders için geçerli ilke ve yöntemleri açıklar. Her bir dersin, kendi özelliklerine ve muhtevalarına uygun olarak geliştirilen yöntemlere de özel öğretim yöntemleri diyoruz (Aydın 2007: 2).

Günümüzde din öğretiminde kullanılmakta olan yönetim ve teknikleri kısaca şöyle sıralayabiliriz:

Anlatım yöntemi, soru-cevap yöntemi, grup çalışması ve tartışma yöntemi, problem çözme yöntemi, örnek olay incelemesi yöntemi, canlandırma yöntemi, gezi-gözlem ve inceleme yöntemi ve gösterip-yaptırma yöntemi (Akyürek 2009: 203).

Afganistan din eğitimi öğretiminde yöntem ve teknik olarak genellikle anlatım yöntemi, soru-cevap yöntemi ve grup çalışmaları ve tartışma yöntemleri kullanılmaktadır (Vuzaret-i Tahsilat-i Ali Pohantun-i Kbil, Nisab Tahlim-i Puanzai Şeriat 2013: 21).

Türkiye'deki din eğitimi öğretimine baktığımızda ise yukarıda zikrettiğimiz yöntem ve tekniklerin hemen hemen hepsi kullanılmaktadır. Bunu şöyle izah edebiliriz. Türk eğitim sistemi köklü bir geçmişe sahiptir. Tarih boyunca kendi eğitim kurumlarını kuran bir ülkedir. Osmanlı döneminde medrese eğitim sistemi tecrübesi ile cumhuriyet döneminde Milli Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurumu çerçevesi altında eğitim öğretim alanında büyük bir mesafe kaydetmiştir (Aydın 2007: 3). Günümüz dünyasında gelişmekte olan ülkeler eğitim-öğretime son derece önem vererek çeşitli yöntem ve teknikler geliştirmektedirler. Türkiye eğitim ve öğretimde köklü bir tecrübeye sahip olmakla beraber gelişmiş ülkelerden de esinlenerek büyük bir mesafe kaydetmiştir. Afganistan ise yaklaşık yarım asrını hep dış ve iç savaşla geçirdiği için eğitim öğretim alanında fazla bir gelişme gösterememiştir. Bundan dolayı özellikle yükseköğretimde şeriat fakültelerinde hala eski yöntem ve tekniklerin kullanıldığı göze çarpmaktadır.

Şeriat Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi Mezunlarının İstihdam Alanları Açısından Karşılaştırma

Afganistan'daki Üniversitelerin Şeriat Fakültelerinden mezun olan öğrenciler genellikle Milli Eğitim Bakanlığına bağlı eğitim-öğretim kurumlarında din dersi öğretmeni, Diyanet İşleri Bakanlığında müftü, vaiz, Adalet Bakanlığında hakim, savcı ve Kültür Bakanlıklarına görev alabilmektedirler. Büyük camilerde imam ve lisans döneminde eğitimini iyi derece ile tamamlayıp akademisyen olmak isteyenler ilahiyat fakültelerinde öğretim üyesi ve ilahiyat fakültesi dışında diğer fakültelerde Sakafat-ı İslam-i (İslam kültürü) alanında öğretim görevlisi olabiliyorlar. Bunların dışında ilahiyat mezunları meslekleriyle ilgili devletin her kademesinde devlet memuru olabiliyor ve devletin uygun gördüğü her yerde çalışabilmektedirler (Vuzarat-i Tahsilat-i Ali Puantun-i Kabil Nisab Tahlim-i Puanzai Şeriat 2013: 11).

Şunu da ifade etmek gerek vardır ki Şeriat fakültesinden mezun olan bir öğrenci Hac ve Evkaf Bakanlığı (Diyanet İşleri Bakanlığı) bünyesinde bulunan camilere imamlık yapmayı pek tercih etmemektedirler. Afganistan'da genellikle büyük medreselerde yetişen ve Mevlevi denilen hocalar camilerde imamlık yapmaktadır. Bunun nedenlerinden birisi de Afganistan'da camilerin en az %70'inin imamlarını halkın seçmesi ve maaşlarının da yine halk tarafından ödenmesidir. Diğer bir nedeni ise, halkın dini konularda şeriat fakültesi mezunlardan daha çok Mevlevilere güvenmesidir (Vuzarat-i Tahsilat-i Ali Puantun-i Kabil Nisab Tahsil-i Puanzai Şeriat 2013: 11).

Türkiye'de İlahiyat Fakültelerinden mezunlarının en önemli istihdam alanlarından birisi Diyanet İşleri Başkanlığı diğeri ise Milli Eğitim Bakanlığıdır (Kaya 2004: 211). Bunun yanında ilahiyat fakültesinden başarılı bir şekilde mezun olanlar yüksek lisans ve doktoralarını tamamlayarak, gerekli şartları sağladığında, sadece İlahiyat Fakültelerinde öğretim elemanı olabilmektedirler (Koç 2004: 279).

İlahiyat fakültelerinin en önemli istihdam alanı Milli Eğitim Bakanlığıdır. Mezunlar, Bakanlığın bünyesinde olan örgün din eğitiminden sorumlu öğretmen olarak görev yaparlar. Bunlar, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ya da İmam Hatip Lisesi meslek dersleri öğretmeni olarak din eğitimi ve öğretimi faaliyetlerini yürütmektedirler (Nazıroğlu 2018: 30).

İlahiyat mezunlarının diğer bir istihdam alanı Diyanet İşleri Başkanlığıdır. Mezunlar Başkanlık bünyesinde cami, Kur'an kursu ve müftülüklerde imam-hatip, müezzin, vaiz, vaize, Kur'an kursu öğreticisi, müftü, murakıp vb. kadrolarda göre alabilmektedirler. Türkiye'de bütün camiler devlet denetimi altındadır. Buralarda görev yapanların maaşları da devlet tarafından ödenmektedir. Bu görevliler zaman zaman devlet tarafından denetlenmekte ve bir takım hizmetiçi eğitimlere gönderilmektedir (Nazıroğlu 2018: 30). Hal böyle olunca Türk halkı dini konularda da Afganistan halkına nazaran ilahiyat fakültesi mezunlarına daha çok güvenmektedir. Şu da bir gerçektir ki, Türkiye'de Diyanet İşleri Başkanlığı bir başkanlık olmasına rağmen ülkenin yaygın din eğitimi faaliyetleri büyük ölçüde bu kurum tarafından başarılı bir şekilde yürütülürken, Afganistan'da ise Hac ve Evkaf Bakanlığı (Diyanet İşleri Bakanlığı) olmasına rağmen ülke genelinde din eğitimi-öğretimi ve hizmetiçi eğitimlere yeteri kadar yetişememekte ve halkın ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır.

Sonuç

Afganistan ve Türkiye halkının üzerinde yaşadığı topraklar tarihin her döneminde dünya üzerinde egemen güç olmaya çalışan devletlerin ilgi odağı olmuştur. Afganistan bu ilginin bedelini yaklaşık 40 yıllık süren savaş ve çatışma ile acı bir şekilde görmüştür. Afganistan devam etmekte olan terör olayları sebebiyle arzu edilen huzur ortamını maalesef sağlayamamıştır. Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin milli birliği ve beraberliği sağlayamamış olması istikrarın önündeki temel engellerden birisidir. Bu durum, Afganistan'da din eğitiminin kurumsallaşma ve bilimselleşme sürecine oldukça önemli olumsuz etkileri olmuştur. Eğitimin niteliğinin düşmesi, konjoktürel nedenlerin ortaya çıkardığı toplumsal sorunların artmasına neden olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye Cumhuriyeti ise geliştirmekte olan ülkeler arasında yerini almış ve muasır medeniyet hedefine kararlılıkla ilerleyen bölgesinde güçlü bir ülke konumundadır. Devletlerin huzur, refah ve ekonomik durumundaki gelişmişlik düzeyi eğitim alanındaki göstergeleri de doğrudan etkilemektedir.

İnsanoğlunun var olma serüveni içerisinde, en etkili faktörlerden biri hiç kuşkusuz her zaman din olmuştur. Din salt bir düşünce boyutundan öte, toplumun birçok kurumuna direkt veya dolaylı olarak etki edecek emir ve yasaklar manzuması vazetmiştir. Dinin toplumu şekillendirme pratiği eğitim faaliyetlerini ortaya çıkarmıştır. Çünkü din, eğitim faaliyeti yapan bir kurumdur. Bu anlamda insanlığın başından beri var olan eğitim bütünüyle modern bir olgu değildir. Yani eğitimin toplumun içindeki rolü tartışılmaya ve sorgulanmaya başlandığı tarihi zaman dilimine kadar, din ve eğitim kurumu bir şekilde iç içedir.

Afganistan'da din eğitimi, ilk ve ortaöğretim kademelerinde olduğu gibi yükseköğretime bağlı eğitim-öğretim kurumlarının yapısı ve amaçlarına göre farklı şekillerde uygulanmaktadır. Yükseköğretimde Şeriat Fakültesi dışındaki diğer bütün akademik kurumlarda din eğitim-öğretimi (Sakafat dersi) (İslam kültürü dersi) adıyla programda yer almaktadır. Hukuk Fakültelerinde ise İslam kültürü dersinin yanında İslam Hukuku ile ilgili dersler de yer almaktadır. Şeriat Fakültelerinin dışındaki yükseköğretim

kurumlarında verilen din dersleri, Şeriat Fakültesinin Sakafat Bölümü tarafından verilmektedir. Bünyesinde Şeriat Fakültesi olmayan Üniversitelerde (Tıp, Eğitim ve Teknik Eğitim Üniversiteleri) ise üniversitelerin Sakafat bölümleri bulunmaktadır.

Afganistan eğitim sistemi dini niteliğe sahiptir. Yükseköğretim Bakanlığının öncelikli hedeflerinden biri de ülkede dindar nesiller yetiştirmektir. Afganistan'da din eğitim-öğretimi yaygın ve örgün şeklinde yapılmaktadır. Türkiye'de yaygın din eğitimi yapılan bazı medreseler ve kuran kursları dışında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı eğitim kurumlarında ve. Yükseköğretim bünyesinde bulunan İlahiyat Fakülteleri, Sınıf Öğretmenliği, İslami Bilimler Fakülteleri, Uluslararası İslam ve Din Bilimleri Fakültelerinde din eğitimi verilmektedir. Bunlar haricinde resmi olarak yükseköğretime bağlı herhangi bir kurumda din eğitimi dersi verilmemektedir.

KAYNAKÇA

- AKENGİN, Hamza (2013). *Siyası Coğrafya İnsan ve Mekan Yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- AKYÜREK, Süleyman (2009). *Din Öğretimi Model Strateji Yöntem ve Teknikler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- AMAÇ, Aziz Muhammed (1992). *Tarihçey-i Muhtasar-ı Talim ve Terbiyey-i Cemhur-i Afganistan*. Kabil: II, İrfan Yayınları.
- AŞLAMACI, İbrahim (2014). *Pakistan Medreselerine Bir Model Olarak İmam-Hatip Okulları*. İstanbul: Dem Yayınları.
- AYDIN, Mehmet Zeki (2007). *Din Öğretiminde Yöntemler*. Ankara: Nobel Yayınları.
- ÇOLAK, Fatih (2005). *İmam Hatip Liselerinde Eğitim ve Öğretim*. İstanbul: Dem Yayınları.
- GÜLECEN, Sadık (2008). *Afganistan ve Türkiye Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- KAMGAR, Cemillurahman (2010). *Nigahi Muhtasar ba Tarihi Muhassiri Afganistan*. Kabil: Meyvend Yayınları.
- KARATEKE, Tuncay (2018). "Din Eğitimi ve Öğretiminin Temelleri". *Din Eğitimi*. (ed. Hasan Dam). İstanbul: Lisans Yayıncılık: 33-48.
- KAYA, Mevlüt (2004). "İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu" *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu Bildiriler-Müzakereler*. (16-17 Ekim 2003). Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi: 211-241.
- KOÇ, Ahmet (2004). "İlahiyat Lisans Programı ve Mezunlarının İstihdam Sorunları Üzerine Bazı Mülahazalar". *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu Bildiriler-Müzakereler*. (16-17 Ekim 2003). Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi: 277-284.

- NAZIROĞLU, Bayramali (2018). "İlahiyat Fakülteleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme". *İlahiyat Atlası*. (ed. Bayramali Nazıroğlu vd.). İstanbul: Ensar Yayınları: 17-35.
- SARAY, Mehmet (1988). "Afganistan". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. I. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 401-408.
- SIDDIQI, Jawad (2006). *Afganistan'da Yükseköğretimde Din Eğitimi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- USTA, Mustafa (2001). *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Kurumlaşma ve Ekolleşme Sorunları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 185.
- Vuzarat-i Tahsilat-i Ali Puantun-i Kabil Nisab Tahlim-i Puanzai Şariat* (2013). Kabil: Matba-i Puantun-i Puli Tehnik-i Kabil Yayınları.
- Vuzaret-i Tahsilat-i Ali Pohantun-i Kabil, Nisab-i Tahsili Pohanzai Şariat* (2013). Kabil: Matbaha-i Pohantun-i Puli Tahni-i Kabil Yayınları.
- YAZIBAŞI, Muhammed A. (2018). "Yükseköğretimde Din Eğitimi". *Din Eğitimi*. (ed. Hasan Dam). İstanbul: Lisans Yayıncılık: 151-168.

İnternet Kaynakları

- Kankor Afganistan (2019). Erişim Tarihi: 11.07.2019.
<http://kankorafghanistan.com/پوهنتون-تخار/>
- MOHE (2019). Erişim Tarihi: 05.06.2019.
<https://mohe.gov.af/prs>
- National Statistics and Information Authority (NSIA) (2019). Erişim Tarihi: 20.07.2019. www.cso.gov.af
- Omdokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (2019). Erişim Tarihi: 02.08.2019.
<http://ilahiyat.omu.edu.tr/akademik/akademik-birimler>
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2019). Erişim Tarihi: 29.07.2019.
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059